

Matija Murko med romantično filologijo in moderno znanostjo

Andraž Jež

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
<https://orcid.org/0009-0005-1696-268X>
andraz.jez@ff.uni-lj.si

Prispevek dozdašnjim razmislekom o Murkovem mestu v sočasnih intelektualnih tokovih dodaja nekaj opazanj. Posveti se zlasti njegovemu kompleksnemu odnosu do romantike, o njem pa razpravlja v okviru, ki romantiko evropske fevdalne periferije razume kot temeljno drugačno od zahodne, predvsem angleške. Najprej analizira Murkovo slavistično formacijo, ki jo osvetli z nazori Jerneja Kopitarja in Franca Miklošiča, v njej pa razbira tako izrazite romantične elemente evropske periferije kot tudi elemente, ki se v romantično tradicijo ne vklapljajo tako zlahka. Slednje naveže še na Murkov pozitivizem, h kateremu sta ga pritegnila germanistični študij in nadaljnje strokovno izpopolnjevanje. Nazadnje prispevek v analizi Murkovega izpričanega odnosa do romantike ugotavlja, da je literarni zgodovinar kljub svojemu romantičnemu navdušenju nad slovanskim povezovanjem oznako »romantičen« največkrat uporabljal pejorativno, in sicer kot ne dovolj strokovno oz. kot nerazumno. Predvsem pa v zadnjem delu prispevek dokazuje, da se je literarni zgodovinar v metodološkem smislu še bolj kot Miklošič odmaknil od romantičnonacionalistične osredotočenosti na domnevno avtohtone nacionalne singularnosti. Murkovo mladostno delo o vplivu nemške romantike na češko pionirsko opozarja na transnacionalni karakter umetniške smeri, od katere so se številni češki inteligenti, ki jih danes razumemo kot paradigmatske romantike, deklarirano distancirali, saj so jo enačili z individualističnim byronizmom. Hkrati pa implicira večjo vzajemno bližino določenih evropskih romantik nasproti drugim.

Ključne besede: primerjalna književnost / slovenski literarni zgodovinarji / Murko, Matija / romantika / romantični nacionalizem / slavistika / panslavizem / Kopitar, Jernej / Miklošič, Franc

V čem je romantika romantična?

Romantiko je izredno težko definirati, saj njenim prepoznavnim značilnostim v umetniških delih težko najdemo skupno lastnost.¹ Prispevek se v razumevanju romantike opira na zasilno delitev med literarno romantiko kapitalističnih centrov (zlasti angleško) in fevdalnih periferij nastajajočega evropskega tržišča (Jež, »Stanko Vraz« 124–134). Ta delitev, ki razvija predhodna dognanja,² poskuša premostiti vrzel med dvema drugima shematičnima pojmovanjema; sintetično namreč mediira med argumentacijo, da zaradi različnih, celo nasprotnih teženj v posameznih nacionalnih književnostih sploh ne moremo govoriti o enotni romantiki (prim. Lovejoy), in nasprotnim dokazovanjem, da je romantika vseevropsko gibanje s prepoznavnimi skupnimi koncepti, simboliko in podobjem (prim. Wellek, »Concept« in »German and English Romanticism«). Po tej delitvi se je romantika v Angliji poznega 18. stoletja oblikovala deloma kot reakcija na konformizem angleške meščanske javnosti ob industrijski revoluciji in razkroju mecenstva, medtem ko je v deželah vzhodno od Rena ali na Irskem prehitela industrializacijo, pogosto pa tudi nastanek javnosti in novega, meščanskega konformizma. Tako tudi romantični umetnik in njegovo sporočilo nista mogla biti enaka: angleški romantik je bil centrifugalni individualist in se je želel razočaran iztrgati iz družbe, ki je izdala lastne ideale; centripetalni nemški in zlasti slovanski romantik pa sta za seboj pogosto klicala narod, polna upov v še neomajane ideale novega časa ter zazrta v največkrat namišljeno mogočno preteklost in njeno mistično zvezo z narodom svojega časa. Skoraj vsi srednje- in vzhodnoevropski romantični literati predmarčne dobe, za katere to ne velja (tisti torej, ki so literarno javnost že pred sredino stoletja vznemirili ne le s poudarjenim lirizmom, temveč tudi z edinstvenimi izrazi dvoma, internega konflikta ali celo obupa, ki v angleški romantiki že nekaj desetletij niso bili redki), so v naslednjih stotih letih postali nacionalni pesniki (Jež, »Stanko Vraz« 124–134).

Predpostavimo, da če kaj, oba tipa romantike vendarle družijo tendenca k zanosu, ki se trmasto in pogosto iracionalno zoperstavlja takšnim ali

¹ »Tudi tisto, kar so povedali novi umetniki sami, nam skoraj nič ne pomaga, ker so njihove izjave sicer zelo odločno zvenele, pogosto pa ne kažejo nobene razumne vsebine« (Hobsbawm 309).

² Mdr. bosanski literarni zgodovinar Salko Nazečić v svoji študiji iz leta 1961 izvrstno oriše distinkcijo med zahodnoromantičnim in ilirskim pesništvom, a lastnosti slednjega v prvi vrsti opisuje kot hrvaško posebnost nasproti splošni evropski romantiki (Nazečić 32–33).

drugačnim danostim.³ To prepoznavno občutje, ki ga v nasprotju z umerjenostjo prejšnje dobe izražajo vse veje umetnosti, lahko v sledovih najdemo daleč onkraj umetnosti. In medtem ko je v zahodnih romantikah tak zanos največkrat motiviral individualizem, je v srednje- in vzhodnoevropskih v glavnem veljal nastajajoči nacionalni skupnosti. V slovenski književnosti tovrsten zanos romantičnega nacionalizma jasneje kot Prešeren izpričuje epika v 40. letih,⁴ mogoče pa ga je prepoznati tudi v poznejšem slovenskem pisanju. Toda še pomembneje z ozirom na evropski kulturni kontekst: »V še širšem smislu [...] je pristop do umetnosti in umetnikov, ki je značilen za romantiko, postal uveljavljen pristop družbe srednjega razreda 19. stoletja in še vedno ohranja velik del svojega vpliva« (Hobsbawm 310–311). Tudi romantični zanos za nacionalno na evropski periferiji še zdaleč ni ostal omejen na literaturo, pa tudi ne na sredino stoletja, s katero literarni pregledi običajno sklepajo obravnavo romantike. Nasprotno: prek persistentnih in vzajemno kompetitivnih romantičnih nacionalizmov je vsaj do prve svetovne vojne (pogosto pa tudi pozneje) romantika preživela v dobršnem delu humanistike s tega področja.

Diahrona lingvistična zasnova in obseg slavistike, v kakršni je intelektualno dozorel Matija Murko, sta izhajali iz istega historizma, ki je bil tudi v jedru s Herderjem navdahnjene literarne romantike periferij.⁵ In na izročilo filologij, ki so jo konec 18. stoletja začeli zanimati ljudski jeziki in jih lahko razumemo kot prve poganjke romantičnega nacionalizma, se Murkov opus naslanja v marsičem: marljivo zbiranje, popisovanje in fonografsko snemanje avtentičnih ljudskih pevcev na Balkanu izhajajo prav iz omenjene tradicije in Murka povezujejo s tistimi, ki so na sledi Vuka Karadžića⁶ starinarsko popisovali ljudsko blago – od Stanka Vraza kot zbiralca ljudskih pesmi v 30. letih do Janeza Trdine kot etnografa dolenskih običajev okoli leta 1870. Tudi velik del druge

³ Tej sodbi deloma pritegne Ivan Prijatelj: »Bistvena znaka romantike pa sta: mogočen zanos, podžgan po svetovnih primerih, in lehkotni polet preko vseh realnih težkoč in ovir. Dejanskost se v romantiki omalovažuje in malone zanemarja« (Prijatelj 8).

⁴ Daljši članek na temo zgodnje slovenske epike s poudarkom na pospešeni dejavnosti po letu 1848 bo izšel v kratkem (prim. Jež, »Slovenian Romantic Epic«).

⁵ Z apliciranjem literarnega termina na sočasno filologijo Murko ni imel težav. Ob tem, da je večkrat izpostavil Kopitarjevo romantičnost (o čemer več v nadaljevanju), je zapisal tudi: »[N]i pa slučajno, da se je na slovanskem jugu začelo novo [romantično] literarno gibanje okoli l. 1830. naenkrat v Ljubljani, Zagrebu in – Gradcu, odkoder je dobil ilirizem svojega največjega pesnika, Stanka Vraza, *slovanska filologija pa svojega velikana Miklošiča*« (Murko, »Misli« 125; moj poudarek).

⁶ Pa tudi na sledi (kot se je izkazalo skozi čas, falsifikatorjev) Jamesa Macphersona in Václava Hanke.

Murkove dejavnosti je nemogoče razmejiti od njegovega poudarjanja pomena sorodnosti jezikov in vneme za povezovanje med Slovani (Grdina 45).⁷ To vnemo, v kateri se jasno zrcalijo težnje slovanske romantike, je ohranil še po prvi svetovni vojni, ko se je ustalil v Pragi:

Moje mnogostransko in bogato znanstveno življenje je doseglo svoj vrhunec v slovanski Pragi, kjer tudi najdalje živim in delujem. Povsod sem opravljal svojo dolžnost, toda v Pragi sem lahko delal po svojih znanstvenih in narodnih idealih iz polnega srca. V domovini slovanske filologije so bila tla tudi najbolje pripravljena. (Murko, *Spomini* 175)

V mestu, ki ga je Vraz zaradi prestiža med panslavisti imenoval »zlatni Prag« in ga maja 1848 drugič obiskal kot eden od dveh podpredsednikov velikega slovanskega kongresa (Jež, *Stanko Vraz* 339), je tako dovršil svoje znanstveno delo in izpolnil mladostne romantične sanje. V prispevku želim z analizo Murkove formacije, opiranjem na Murkova besedila iz različnih obdobj in upoštevanjem predhodnih razmislekov odkriti, koliko Murkovo znanstveno delo dolguje romantičnim sanjam, ki so ga navdihovale, koliko pa od njih že odstopa.

Kopitar – Miklošič – Murko: romantična tradicija

Murkovo mladostno znanstveno formacijo v 80. in do neke mere tudi v 90. letih 19. stoletja na Dunaju in v Rusiji (Dolinar 84) lahko brez dvoma povežemo z romantiko (in romantičnim temam se je, kot bom pokazal prav kmalu, zapisal že v začetku svoje znanstvene poti).⁸ Bil je namreč nadaljevalec izročila svojega dunajskega učitelja Franca Miklošiča, ki je bil sam v filoloških pogledih legitimni naslednik Jerneja Kopitarja. Ker je svojo disertacijo zagovarjal pri Miklošičevem

⁷ Ta dejavnost je bila v začetku zastavljena izrazito panslavistično. Leta 1883, torej dolgo po Gajevem ilirizmu in dolgo pred iniciativami inteligentov zadnjih let monarhije, da bi Slovenci sprejeli štokavsko hrvaščino, je Murko pisal, da se mu zdi »potrebno in se ve da tudi mogoče, da se počasi oni proces, kateri je Hrvatom in Srbom dal jeden književni jezik, razširi tudi na Slovence«, ter celo da sam spada »k najprepričanejšim zastopnikom te ideje« (Murko, *Miklošič* 31). Pozneje je ta nazor »zavrgel v korist samostojnosti slovenskega književnega jezika in slovenske kulture, ki se tako lepo razvija« (Murko, »Začetek« 9).

⁸ Tudi v slovensko literarno zgodovino je Murko »najprej posegal ob prerodu in romantiki: predaval in pisal je o Prešernu, o Čopu, o Vrazu in njegovem graškem krogu ter o ilirizmu. Prek literarnoprogramskih in kulturnopolitičnih nazorov romantike in narodnega preroda se mu je odpirala pot k preučevanju razvoja slovanske filologije« (Dolinar 85).

učiteljskem nasledniku Vatroslavu Jagiću, lahko rečemo, da je slovanski filolog, ki je Vuka Karadžića osebno nagovoril k zbiranju ljudskih pripovednih pesmi⁹ – kakršno je v povezavi z na novo pojmovanim Homerjem¹⁰ sooblikovalo vseevropsko romantično koncepcijo nacionalnega epa –, Murkov *doktorgrossgrossvater*. Tudi Murko Kopitarja mdr. izpostavlja kot »sodelavca vseh tedanjih romantičnih dunajskih časopisov in poznejših *Jahrbücher der Literatur*« (Murko, *Spomini* 113) ter eno ključnih osebnosti slovanske romantike (prim. Vidic 418).¹¹

Še veliko bolj neposredna Murkova vez s predmarčno romantiko pa je bil Miklošič, tudi sam Karadžićev prijatelj (Murko, »Začetek« 9). Prvi zasnutki vrhunske znanstvene dejavnosti Murkovega starejšega vzhodnoštajerskega rojaka, iz katere se je naposled razvilo primerjalno slovansko jezikoslovje (Murko, *Spomini* 39), izhajajo še iz kroga graških študentov v prvi polovici 30. let, navdušenih za slovansko filologijo in umetniško poezijo. Z najtesnejšim tovarišem Jakobom Frassom, ki je še pred koncem desetletja zaslovel kot ilirec Stanko Vraz, se je Miklošič znašel v središču študentskega kulturnega dogajanja (Drechsler 6; Jež, *Stanko Vraz* 210). Sprva sta si zanesenjaka porazdelila filološko delo –

⁹ Kopitarjev vpliv na reformo srbsčine na osnovi hercegovskega ljudskega jezika je znan (Kropej 96), a po Karadžićevih besedah je bila »zasluga g. Kopitarja« tudi ta, da je konec leta 1813 srbskemu filologu predlagal, naj začne zbirati ljudske pesmi (Karadžić 118; vsi prevodi tujejezičnih citatov so moji). Po poročanju Izmaila Sreznjevskega je Karadžić dejal celo: »A glavni uzrok, da sem jaz postal pisatelj, na vselej ostane *Kopitar*. V tem obziru se mu jaz imam zahvaliti, če ne za vse, vsaj za mnogo, za premnogo« (Sreznjevski 344; nav. po F. M. Št. 1).

¹⁰ »Od poznega 18. stoletja Homer ni bil več razumljen kot [...] učen, izjemen pesnik, kakor je bilo značilno za zgodnji novi vek, temveč kot predstavnik 'primitivne' narurne poezije« (Dehrmann 284). To pa je prav zgodaj določilo tudi romantični pristop do srbske ljudske epike. Kopitar je o tej že leta 1816 pisal: »Človeka še najbolj spomni na Homerja; kraljevi sinovi nosijo pisma eden drugemu, objemajo služabnike; cesarice skrbijo za ranjene; principi pasejo ovce, junaki jočejo itd. In za višek podobnosti te pesmi pojejo slepi rapsodi ob violini« (Kopitar 349). Murko se je v tovrstne povezave poglobil in našel še številne vzporednice. S svojim rezoniranjem – podkrepljenim s primerjavo več izvedb istih južnoslovanskih epov –, da si pesnik homerskih epov ni zapomnil v celoti, temveč je zelo dobro znal zgodbo, njeno verzifikacijo pa je vsakič vsaj deloma improviziral (Zabel 31), je Murko v nekem smislu in najbrž nehoti pritr dil temu zgodnjemu romantičnemu pogledu.

¹¹ »Velikega pomena za vse Slovane je bilo Kopitarjevo delovanje na Dunaju. Kljub svoji treznosti in kritični ostrini je bil pravi otrok romantike. To pojasnjuje predvsem tiste značilnosti, zaradi katerih je bil in je še vedno tako napadan: njegovo naklonjenost narečjem kot pisnim jezikom, njegovo navezanost na katolištvo in njegov zahodnoslovanski patriotizem. Kopitar je bil v stiku z bratom Schlegel, J. Grimmom in drugimi germanisti [ter] se zanimal za germanistična vprašanja« (Murko, *Deutsche Einflüsse* 12).

izredno talentirani Miklošič se je z vneto lotil dela na primerjalni slovnici slovanskih jezikov, Vraz pa je začel pripravljati slovanski diferencialni slovar. Oba sta pisala tudi pesmi – in ljubezen do poezije je pri Vrazu naposled pretehtala,¹² četudi je vedno ostal povezan s filološkimi vprašanji.¹³

Murko učiteljeva graška leta sicer natančno opisuje v njegovem življenjepis (Murko, »Miklošičeva mladost« 117–125, 128–146). Tam Miklošiča vidi celo »na čelu« graških romantikov, ki so imeli sredi 30. let »veliko veselje s slovenskimi ljudskimi pesmimi« (138). Toda na drugem mestu, morda tudi zaradi znane razlike med »hladnim in treznim Miklošičem« ter »ognjevitim pesnikom Stankom Vrazom« (Vatroslav Oblak v Murko, »Miklošičeva mladost« 130), Murko učiteljevo romantično formacijo pripiše nekoliko poznejšemu obdobju v istem desetletju. In tokrat jo nedvoumno poveže z njegovim mentorjem: »Najbolj me je [med profesorji] zanimal Franc Miklošič, katerega je iz pravnika prevzgojil v filologa Kopitar v duhu romantičnega gibanja med graško slovensko mladino v tridesetih letih« (Murko, *Spomini* 39).¹⁴ Spomladi 1848, ko je bil že uveljavljen dunajski slavist, je Miklošič na čelu društva Slovenija sestavil oklic, ki je zahteval združitev vseh Slovencev ter jezikovno enakopravnost v šolah in uradih (Murko, »Miklošičeva mladost« 145), sopodpisal pa je tudi društveno vabilo na veliki slovanski kongres v Pragi.

Prav znameniti kongres leta 1848 v mestu, kjer je dobro stoletje pozneje umrl, je Murko pojmoval za enega od vrhuncev slovanske romantike (prim. Vidic 422). In panslavistična vnema za povezovanje

¹² Branko Drechsler je v knjigi, ki jo je Murko v recenziji ovrednotil pozitivno, o njuni romantiki pisal: »Sočasna romantika je [Vraza] vodila od suhoparnega učenja in skrbi za obstoj k idealom na Parnas. Miklošič je romantik, kolikor so romantične ideje po racionalizmu Dobrovskega prodrle tudi v znanost, posebno v slavistiko, Vraz pa je romantik pesnik, najizrazitejši v [hrvaškem] prerodnem obdobju« (Drechsler 7).

¹³ Med drugim je Vraz svoje jezikovne nazore razgrnil v svojem prvem natisnjem slovenskem besedilu, predgovoru k mladinskim povestim Aegidiusa Jaisa. Da bi bilo pisanje razumljivo vsem Slovincem, predlaga vzhodnoslovenski vokalizem brez redukcije, enoten zapis predloga »s« (predloga »z« z nezvenečo varianto »s«) in opustitev vzglasnega »n-« v neimenovalniških sklonih »namestimen« (zaimkov) (Jež, *Stanko Vraz* 243–244).

¹⁴ Izjava iz *Spominov* si z zgodnejšim Miklošičevim življenjepisom ne nasprotuje le v dataciji njegove romantične formacije, temveč tudi njegovega filološkega dela. V učiteljevem življenjepis o tem preberemo: »Kar se tiče Miklošiča, je treba zdaj načeti vprašanje, ali je že v Gradcu kazal posebno filološko in lingvistično zanimanje. To vprašanje vsekakor lahko potrdimo« (Murko, »Miklošičeva mladost« 141). Res pa že tam Murko razmeroma neromantično poudari, da je »graška romantika« lahko »rodila resnične sadove šele potem, ko so mladostni prijatelji zasedli svoja mesta« (141).

Slovanov se je pri obeh štajerskih filologih ohranila (na Kranjskem je bila tedaj že redka in omejena na konservativce). Kakor pozneje Murko je bil namreč tudi Miklošič »zagovornik integralne slavistike in je nasprotoval tako njeni delitvi na nacionalne filologije kakor tudi poglobljanju notranjih razlik med strokami v njenem sestavu, to je med jezikoslovjem, literarno vedo in narodopisjem« (Dolinar 85). Romantična označba pa se nikakor ne povezuje le z Miklošičevo mladostjo: »[R]omantičnim nazorom o narodni poeziji, zlasti o epiki, je ostal zvest do smrti« (Murko, *Spomini* 39).

Miklošičeva romantičnost se je na pozna leta v niansah kazala tudi drugače: po Murkovih besedah Miklošič »ni gojil ljubezni do seminarja, kajti v njem so baje slušatelji deležni 'drilla'«, saj »delajo v njem dolgo na malenkostnih nalogah in ne berejo velikih pisateljev, n. pr. kdo čita grške in rimske zgodovinarje?« (Murko, *Spomini* 54). Tudi Miklošičev izbrani naslednik in Murkov habilitacijski mentor Jagić (ki je seminar prevzel brez tovrstnih pomislov) ni brez povezav z romantiko. Za njegov vzpon v znanstvenih krogih se je zaradi njegovih člankov in osebnega poznanstva namreč jasno zavzel ruski filolog Izmail Sreznjevski (233). Ta je leta 1841 spremljal Vraza pri njegovem ne vselej učinkovitem promoviranju ilirizma po hrvaškem zaledju, Kranjski in Koroški (Jež, *Stanko Vraz* 293–294).

Za zdaj se naš občutek o Murkovi zapozneli romantični formaciji potrjuje – in se še preveč zlahka vpenja v klasični šolski narativ, po katerem je romantizem strokovno in nacionalno ne dovolj diferencirane slovenske filologije presegel šele pozitivizem Ivana Prijatelja in Franceta Kidriča, ki se je usmeril na empirično dokazljiva vprašanja nacionalne literarne vede. A takšen zastavek je mogoče problematizirati z več perspektiv. V tem prispevku se bom posvetil zlasti označbi Murka kot reprezentanta tistih struj, ki jih je proti koncu stoletja metodološko zavrnil antiromantični scientizem. Za začetek si Murkovo slavistično formacijo oglejmo z druge strani.

Kopitar – Miklošič – Murko, drugič: antiromantična tendenca

Že če zgornji Murkov romantični kontekst pogledamo malo pobliže, namreč stvari postanejo manj samoumevne. Najprej lahko ugotovimo, da linija, ki smo jo proizvedli od Kopitarja do Murka, sploh ni nedvoumno romantična. Že zgolj ta torej Murka povezuje še z neko drugo inherentno dediščino, ki se ne ujema niti z današnjimi predstavami o

slovenski literarni romantiki niti s tukajšnjim predhodnim zastavkom o romantičnem preferiranju zanosa pred razumom. Najprej najočitnejše, čeprav ne tudi najpomembnejše za razumevanje Murkovega odnosa do romantike: oba njegova predhodnika sta šla po svoje navzkriž s Prešernovo dejavnostjo, ki je bila do 40. let najočitnejši, čeravno netipičen primer slovenske romantične literature. Kopitar v slovenskem javnem spominjanju ni znan kot eden od spodbujevalcev romantičnih procesov, temveč kot njihov paradigmatski zaviralec vsaj na Kranjskem – Miklošič pa po njem ni povzel le vloge filologa in knjižničarja, temveč tudi cenzorja.

Medtem ko je velikanske Kopitarjeve znanstvene zasluge v današnjem javnem spominjanju zasenčila neprizanesljiva podoba konservativnega in estetsko robustnega antiromantičnega filistra, ki so si jo o njem razumljivo ustvarili Prešeren, Čop in Smole in jo je popularizirala kanonizacija nacionalnega pesnika, je z Miklošičem obratno: nestrokovna javnost ga pozna predvsem kot izjemnega jezikoslovca, ne pa tudi kot ozkosrčnega avstroslavističnega cenzorja. Leta 1848, torej že po Kopitarjevi smrti, ko se je zavzemal za »kraljestvo Slovenijo« (Murko, »Miklošičeva mladost« 145), je Prešernovo kitico »Edinost, sreča, sprava« označil kot sporno, zaradi česar je pesnik »Zdravljico« umaknil iz *Poezij*.¹⁵ Takoj zatem ko Murko v svojih *Spominih* poudari, da je bil njegov učitelj v nekaterih pogledih romantik do smrti, pa z distanco dodaja: »Zgodovine modernih slovstev Miklošič ni priznaval in je n. pr. mislil, da je za rusko literaturo treba filologije nekako do l. 1750., poznejša literatura je baje za estetike in kritike« (39).¹⁶

Toda linija, na konec katere smo postavili Murka, ni antiromantična le s konservativnih ali kar anahronističnih pozicij. V prvi vrsti jo namreč določa osupljiva objektivistična rigoroznost, ki gre že pri Miklošiču onkraj filologovih osebnih preferenc,¹⁷ mdr. etnično motiviranegaromantičnega zanosa. Nasploh eruditski opusi od Alexandra von Humboldta do Matije

¹⁵ Kot vodja dunajske slavistike se je Miklošič kmalu v celoti odpovedal političnemu razglabljanju, s čimer pa njegova funkcija ni postajala politično nevtralna. Ker je prestiž dunajske slavistike posredno krepil tudi dobro ime Avstrijskega cesarstva, je bil Miklošič deležen več državnih priznanj, mdr. je leta 1889 postal dvorni svetnik in se ga je naslavljal z ekscelenco (Grdina 34–35).

¹⁶ Miklošičeva distanca do Prešerna je bila očitno trajna: »Čudno je gledati v Miklošič-Navratilovem berilu za osmi gimnazijski razred, kako Prešernu še v drugi izdaji [iz leta 1881] ni odmerjena niti ena cela stran in kako se za primer iz njegovih poezij navajajo samo 'Nova pisarija' in dva soneta« (Murko, »Misli« 123).

¹⁷ Toliko lažje, ker mu je bila aplikativna razsežnost znanosti v drugem planu: »Miklošič je bil čist učenjak [...]; šlo mu je le za znanstveno nepristransko ugotovitev zgodovinskega razvoja, ni pa pripisoval takim znanstvenim resnicam pomena za sedanje življenje« (Murko, *Spomini* 40).

Čopa dokazujejo, da se je sredi filološke dejavnosti, ki je bila v svojem času privilegirano mesto emfaze mladih srednjeevropskih meščanskih inteligentov, kontinuirano oblikovala tudi vrsta suverenih nastavkov za nadaljnjo znanost; to posebno velja, če v razhajanju z angleško terminologijo (in, kako zgovorno za naše razpravljanje, skladno z nemško) med znanosti štejemo tudi literarno vedo.¹⁸ Po njihovi inherentni logiki pa se je iz teh nastavkov sčasoma tudi v humanistiki oblikovala deklarirana skepsa do zanosa in emocionalnosti.

A če danes zlahka razbiramo (novo)romantične elemente ljubljanskih pozitivistov, ki jih sami niso mogli reflektirati v celoti (od romantičnega nacionalizma še v obdobju med obema vojnama do metafizičnega rezoniranja v Prijateljevi mladostni esejistiki), lahko po drugi strani že v romantični filologiji prepoznamo kontinuirano izgradnjo konsistentne metodologije, ki ni preračunana na emocionalni učinek (ki je nedvoumno motiviral fokus njenih raziskav). Prav razvoj te metodologije bo v literarnovednem časopisju naslednjih desetletij neogibno prispeval k manjšanju pomena iracionalne fascinacije v znanosti in posledično k delni odpovedi romantiki.

V tem smislu je sentiment, ki je še pred koncem stoletja literarno vedo in jezikoslovje želel prenoviti karseda objektivno in neromantično, antipiral že Miklošič.¹⁹ Murko v slavnem tekstu ob učiteljevi smrti poudari: »Ne, v verskih in narodnostnih vprašanjih bila je Miklošiču objektivnost više od vsega!« (Murko, »Franc Miklosich« 256). Resnica mu je pomenila več od zanosnega učinka, ki ga prispevek povezuje z duhom romantike. Miklošič se je češkim filologom zameril s tem, da je zgodaj dvomil v pristnost Hankovih *Kraljedvorskega* in *Zelenogorskega rokopisa*. Ker ni našel dovolj staročeških tekstov, da bi nedvoumno potrdil svojo jezikovno analizo, je delo opustil. A tako je njegov utemeljeni dvom v očeh nekaterih čeških inteligentov obveljal za škodoželjno insinuacijo (256). (Da je bil naslednik Kopitarja, ki je zaradi nesporazuma zašel v dolgotrajen spor s češkimi filologi, mu pri tem ni pomagalo.)

¹⁸ »Zaradi ločenih tradicij nacionalnih humanistik imamo težave z neprevedljivo terminologijo: v angleščini npr. nikakor ni mogoče zapisati izraza *literary science*, kakor bi dobesedno želeli prevesti slovensko literarno znanost ali nemško *Literaturwissenschaft*. Literarnovedne razprave bomo v ameriških katalogih dobili kar pod iztočnico literatura, v neposrednem sosedstvu z romani in daleč stran od razpravljanja o neliterarnih predmetih.« (Hladnik)

¹⁹ »Miklošič sam se je ravnal le po jezikovnih znakih in se ni menil za zapletena zgodovinska, verska in kulturnopolitična vprašanja« (Murko, *Spomini* 42). V neobčutljivosti za takšna »zapletena vprašanja«, ki jo je zahtevala njegova doslednost v »jezikovnih znakih«, je nehote dregnil v več nacionalističnih svetinj in se zato zameril številnim slovanskim filologom po Evropi (Murko, *Spomini* 41, »Začetek« 9 in *Miklošič* 22–25).

Prav dvom v pristnost rokopisov, na katerih se je utemeljil češki romantični nacionalizem (in ostra javna reakcija, ki jo je tak dvom vsakič spodbudil), pa Murkovega proforsorskega vzornika povezuje s poznejšim znancem Tomášem Garriguom Masarykom, ki je sicer težnjo k neromantičnemu objektivizmu začrtal drugače – po Comtu, s tem pa bližje Prijatelju in Kidriču. Tudi Masaryk je, tako kot Miklošič, kljub svojemu navdušenju nad slovanskim in češkim spadal med skeptike, ki so trdili, da sta rokopisa novejša ponaredka, in bili pritiskov od nekritičnih patriotov deležni še po Miklošičevi smrti.

Murko pa se je ne nazadnje tudi sam, in to v samih začetkih svojega raziskovanja, uveljavil kot v mednarodnem merilu izjemen znanstvenik, ki mu je resničnost pomembnejša od identifikacije z osebno preferenco – le da je objektivnost prepoznaval v ravno obratni tendenci od Miklošiča, čigar »koncept filologije ni bil predviden za povezovanje filoloških dejstev v sklop širših zgodovinskih procesov« (Dolinar 84). Tako je bil za Murkovo formacijo dejansko pomembnejši njegov drugi študijski predmet, germanistika, v kateri se je v drugi polovici stoletja literarna veda že jasneje odcepila od jezikoslovja (84). Pod vplivom njenega naglega razvoja je Murko Miklošičevo lingvistično bazirano filologijo okrepil s komparativnim in pozitivističnim²⁰ literarnozgodovinskim pogledom, pri tem pa se je naslonil na Jagičevo organizacijo področij in širino raziskovalnega obzorja (Grdina 39, 44–45; Zabel 39–40; Dolinar 84).²¹ Primerjalno metodo je izvzel romantičnemu nesistematičnemu primerjanju in jo povzdignil v minuciozen raziskovalni sistem, s katerim je eruditsko, hkrati pa elegantno in bralcu dostopno prehajal med nadvse raznolikimi (in čedalje bolj specializiranimi) področji (Zabel 40).²²

²⁰ Za Murkovo pozitivistično formacijo sta bila pomembna tudi filologa Aleksander Pypin in Włodzimierz Spasowicz (prim. Pospíšil in Zelenka 68; Jensterle Doležal 82–83).

²¹ »Za razliko od Miklošiča je razširil Jagić svoja predavanja na zgodovino jugoslovanskih literatur do 16. stoletja in na snov ruske in poljske zgodovinske slovnice. Kot urednik lista *Archiv für slavische Philologie* [...] je imel širok razgled po jezikovnih, slovstvenih in narodopisnih vprašanjih vseh Slovanov in po njihovih starožitnostih. Kot bivši klasični filolog se je zopet ukvarjal s starejšimi cerkvenoslovanskimi spomeniki in zato bomo lahko razumeli, da je tudi pri Miklošiču visoko spoštoval njegovo starofilološko delovanje. Jagić je očital mlajšim slavistom ozko specializacijo in da ne marajo več biti slavisti, temveč le polonisti, bohemisti itd. Iz tega, kar sem navedel, je videti, s čim je razširil Jagić tudi moje znanstveno obzorje, toda jagičevec [...] nisem bil; imel sem slavistično podlago naravnost od Miklošiča« (Murko, *Spomini* 55).

²² Igor Grdina spomni, da niti Roman Jakobson, ki je v naslednji generaciji slavistov pokrival najbolj raznolika področja, v svojem času ni več mogel imeti enake vloge za svojo stroko kot učenjaki od Dobrovskega do Murka (Grdina 45).

Murkovo zbiranje južnoslovanske ljudske epike po prvi svetovni vojni – čeravno ga ni mogoče ločiti od njegove konsistentne pobude, izhajajoče iz Herderja in Kollárja, da bi se Slovani kulturno bolj povezovali – izkazuje maniro znanstvenika – empirika. Murko je material, h kateremu ga je pritegnila prejkone tipično romantična emocionalna pobuda, reflektiral z metodološkim aparatom, ki je proizvedel distanco, večjo od tiste pri njegovih romantičnih predhodnikih. Metodo je apliciral tudi na svoje etnografske študije. Kot je o enem od njegovih etnografskih spisov sodil že njegov učenec Franc Kotnik: »Murkov spis pomeni prelom v zgodovini slovenskega narodopisja. Kot realist je zavrgel romantično teorijo [...] in stopil na realna tla, po katerih naj bi v bodoče hodilo – kot moderna veda – tudi slovensko narodopisje« (Kotnik 35).²³

Tudi zato je bila njegova odmevnost daljnosežna ne le mednarodno, temveč tudi meddisciplinarno, in to morda onkraj njegovih slutenj: Murkovo ukvarjanje s srbohrvaško herojsko ljudsko epiko je v prejšnjem stoletju mdr. navdihnili znamenita harvardska homeroslovca – Milmana Parryja, ki je s svojo teorijo ustnega pesništva homeoroslovje postavil na nove temelje, in njegovega naslednika Alberta Lorda (Zabel 27) –, da sta ga ocenila za »resničnega pionirja« preučevanja ustnega izročila (cenil pa ga je tudi angleški klasični filolog Gilbert Murray). »In zato ni naključje,« piše Kajetan Gantar, »da se njegove razprave, čeprav v njih neposredno ne obravnava grških literarnih vprašanj, še danes citirajo na prvih straneh pomembnejših sodobnih priročnikov za zgodovino grške književnosti« (Gantar, »Pomen« 176). Zgolj s svojimi analizami srbohrvaškega izročila je tako med vsemi Slovenci tudi najzaslužnejši homeroslovec (Gantar, »Homer« 245), čisto kompetentno pa se je opredeljeval tudi, ko se je raziskovalno spopadal s homeoroslovskega temami (Zabel 28–39).

Nasploh Murkov znanstveni opus karakterizira nekakšna premoščena, harmonizirana dvojnost. Ne le med znanstveno eksaktnostjo in romantičnim zanosom, temveč tudi med nacionalnim in mednarodnim, med jezikom in književnostjo (kadar je ta uglasbena, pa tudi glasbo), med zahtevnimi kriteriji razpravljanja in dostopnostjo laičnemu bralcu, konec koncev med različnimi metodološkimi pristopi – v svojih prispevkih je večkrat neposredno spodbujal kombiniranje

²³ Od romantike pa Murka konec koncev ločuje tudi agilnost v praktičnih vprašanjih. Kot v svojem članku poudarja Grdina, že zahteven organizacijski podvig prvega in nadaljnjih slovanskih kongresov med obema vojnoma v Pragi kaže, da Murko ni bil romantik, »temveč v stvarnosti ozemljen znanstvenik« (Grdina 45).

različnih znanstvenih metod, ki se med sabo dopolnjujejo.²⁴ Tendencia k ravnovesju, za aktivistično obdobje slovenskega nacionalizma pred prvo svetovno vojno razmeroma netipična, posebno pri zdomskem avtorju, seveda ni jamstvo za objektivnost. Zagotovo pa je – celo v perifernih državah – sprta z romantičnim zanosom. Inherentno trenje med romantičnostjo in objektivnostjo izpostavlja tudi izjava, v kateri se Murko od romantike (in njenega zanosu) decidirano distancira: »Za mene velja vselej nad vse resnica. Ne poveličujem ničesar v romantičnem navdušenju, vendar upam, da nisem prekoračil meja, ko sem povedal, kaj mi ni ugalalo« (Murko, *Spomini* 104).²⁵

Resnici na ljubo se je Murko o romantiki, ki jo je pojmoval širše od literarnega in celo umetniškega izražanja, pogosto izražal s skepsu, večkrat – kot v zgornjem primeru – tudi čisto mimogrede. Zadostuje, da bežno preletimo prvi zvezek njegove študije o srbohrvaški ljudski epiki, v kateri je (morda presenetljivo za znanstveno področje s tako izrazitim romantičnim zaledjem) romantika največkrat konotirana negativno. Murkovi pogledi so tako »v nekih krogih izzvali nezadovoljstvo, saj so krnili priljubljena romantična in menda rodoljubna stališča« (Murko, *Tragom* 17); Karadžić je »v duhu romantične originalnosti ustvaril nekatera netočna pojmovanja in poglede na narodno poezijo, ki se odražajo še danes, četudi jih je mogoče pobijati z njegovim lastnim materialom« (54); tako že dolgo »vemo, da je netočen romantični pojem *das singende Volk*« (59), ki predpostavlja, da so ljudske pesmi spontano vzniknile med neizobraženim ljudstvom;²⁶ prav tako se je prav »v času romantike« (in tudi zaradi neke Karadžićeve trditve) razširila napačna predpostavka, »da so slepci glavni pevci epskih pesmi« (207), »antične

²⁴ Na primer: »Mislim, da prav jaz, ki sem svojo znanstveno kariero začel z delom o nemških vplivih na slovansko, točneje češko romantiko in ki sem pokazal potrebo dela na terenu, lahko poudarim, da nobena metoda ni edina in da sama zase ne more pojasniti vsega; prav tako je jasno, da so o tako pomembnem in kompleksnem predmetu, kot je jugoslovanska ljudska epika, zaželena in potrebna dela v različnih smereh, ki se vzajemno dopolnjujejo« (Murko, *Tragom* 448).

²⁵ Sodba Frana Vidica o Murku, ki sicer med subjektivnim zanosom in objektivno distanco ne vzpostavlja protivnosti, prav tako ugotavlja: »Uglobil se je v svojo nalogo z živim in toplim zanimanjem ter delal in sodil objektivno in nepristransko« (Vidic 423).

²⁶ »Naši starši nabiralci in prijatelji narodne pesmi so pod romantičnim vplivom, posebno Grimmovim, mislili, da si je vsak narod iz svojega narodnega duha ustvaril tudi narodno poezijo kakor jezik, mitologijo, pravo, šege in navade. Govorilo se je torej tudi o nekem mističnem postanju narodnih pesmi, ki jih je ustvaril in pel ves narod, torej *das singende Volk*, kar so Hrvatje in Srbi predelali v *narod pevač*« (Murko, »Fr. Prešern« 303; prim. tudi Murko, »Velika zbirka« 39).

slepce» pa kot »romantični kliše« odpiše tudi na drugem mestu (215);²⁷ »razumljivo je«, da je »srbski in jugoslovanski Piemont« postala Srbija in ne »legendarna Črna gora srbskih in drugih slovanskih romantikov« (241), ki so epske pesmi pogosto uporabljali kot historiografske vire (424), itd.

Ko Murko v svojih *Spominih* zavrne »romantično naziranje o 'ljudstvu-pevcu'« – naziranje, ki ga pripiše tudi Francu Miklošiču –, namesto tega odobrava interpretacijo, »da so tvorci ljudskih epičnih pesmi pomembni posamezniki, pogosto tudi med pevci samimi« (240). Čeprav danes romantiko največkrat povezujemo ravno z občudovanjem ustvarjalnosti »pomembnih posameznikov«,²⁸ je Murkov fokus drugje: slavljenje veličastnih, celo gigantskih posameznikov, odmaknjenih od svoje skupnosti in njene morale, pač ni bilo tako značilno za glavnino slovanske ustvarjalnosti, ki sem jo v začetku članka uvrstil v romantiko evropske fevdalne periferije – in Murku se to zdi samoumevno. Še več: ravno njegova razglabljanja o slovanski romantiki so v marsičem predpogoj, da je bilo pozneje mogoče koncipirati dve romantiki. S svojo analizo romantike je namreč Murko, prvi slovenski literarni zgodovinar, »ki razmeroma izčrpno oriše to literarnozgodovinsko smer s splošnoevropskimi značilnostmi in slovenskimi posebnostmi« (Dolinar 103), določil širše pojmovanje slovanske romantike in ga z neromantično objektivnostjo vpel v širši kontekst, bolj niansiran od številnih poznejših zahodnoevropskih in ameriških študij transnacionalnih smernic romantičnih vplivov.

Romantika po Matiji Murku

Kako je Murko pojmoval romantiko, zlasti slovansko? Kako je določil njen zunanji obod? Definicija romantike, ki jo podaja tudi ob svojih etnografskih raziskavah slovenskih narodnih pesmi, je presenetljivo moderna – Murko proizvede linijo, ki poveže Rousseauja in Herderja. To se deloma prekriva z nekaterimi aktualnimi pojmovanji; mdr. je za Joepa Leerssena moderni nacionalizem spoj ravno njunih filozofij (Leerssen 24–25). A medtem ko se Leerssen pri teoretiziranju nacionalizma sklicuje na Rousseaujeve razmisleke o družbeni pogodbi, Murko

²⁷ Murko je romantično fascinacijo s slepimi ljudskimi pevci večkrat zavrnil kot kult in celo zablodo (Zabel 36–37).

²⁸ »Vzpostavljanje avtonomnih ustvarjalnih osebnosti, sposobnih estetskega odnosa do literature in umetnosti«, tako Darko Dolinar šteje »med pogoje, ki v medsebojni soigri zagotavljajo duhovnozgodovinsko osnovo romantike« (Dolinar 31).

pri teoretiziranju (z njim tesno povezane) slovanske romantike izpostavi drug filozofov koncept. Njegovo besedilo o zbirki slovenskih ljudskih pesmi se začne tako:

Rousseauov nauk, naj se človeštvo vrne k naravi, je rodil zanimanje za prvobitne narode in posebe za narodno pesništvo. Staroangleške balade, ki jih je izdal Percy (1765), Macphersonov ponarejeni *Ossian* in Herderjeve *Volkslieder* (1778, 1779), kjer je izšel tudi Goethejev prevod srbskohrvaške »Asan aginice«, še bolj pa delovanje mlajše nemške romantike je vplivalo v visoki meri na vse Slovane. (Murko, »Velika zbirka« 5; prim. tudi Murko, »Zgodovinski podatki« 303)

Murko poudarja skladnost različnih lokalnih romantik s splošnim evropskim literarnim dogajanjem, ne da bi obenem zamolčal njihove posebnosti:

O [...] romantizmu se je takrat [v predmarčni dobi] mnogo pisalo, ali ljudje se niso zedinili o teh pojmi, in že danes imamo o njih različna mnenja tembolj, ker je romantizem imel povsod svoje posebnosti. Jedro pa mu je vendar bila naravna reakcija proti pretiranemu češčenju suhoparnega razuma v 18. stoletju, proti njegovemu skepticizmu in brezverstvu, proti državnemu nivaliziranju in centraliziranju, ki je doseglo svoj vrhunec v Napoleonovi svetovni vladi, proti vsegamočnosti jezika, literature ž njenimi tesnosrčnimi, lažnoklasičnimi pravili [...]. Posebno od Napoleona razdrobljeni in podjarmljeni Nemci so iskali tolažbe in krepila v pretekli slavi srednjega veka, ki se je prej imenoval »temen«, in v starodavni starini [sic], ko si je nemški narod ustvaril iz svojega »narodnega duha« svoj jezik, svojo poezijo, svojo mitologijo, svoje pravo, svoje običaje, z eno besedo svoj *Volkstum* [...] ali po naše »narodnost«. (Murko, »Misli« 123–124)

O sintetičnem komparativnem pristopu, ki se ne ustavlja ne ob etničnih mejah ne ob mejah posameznih panog, pa najceloviteje priča Murkova disertacija *Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der böhmischen Romantik* (*Nemški vplivi na začetke češke romantike*, 1897). To njegovo bržkone najpomembnejše delo izpred prve svetovne vojne govori prav o romantiki, in to češki. A še mnogo več od tega: prav zaradi omenjene objektivne distance, ki jo je omogočala njegova metoda, je že mladi Murko prvi ali med prvimi prepoznal skladnost dveh kompetitivnih romantik. V knjigi tako pionirsko utemeljuje, da je češka, posredno pa celotna slovanska romantika v osnovnih lastnostih dedinja romantičnega vrenja Nemcev, kar je bržkone Murkov največji epistemološki korak stran

od tradicionalne, v avtentičnost zaverovane romantične filologije.²⁹ V njej je s pronicljivim opazovanjem prešel ne le mejo svojega nacionalnega občutenja, temveč tudi mnogo širše postavljeno mejo samozadostne slovanske vzajemnosti. To ni nepomembno, saj je bil Murko – kakor Miklošič – štajerski inteligent, ki je Ljubljano, z njo pa kranjsko (vsaj liberalno) averzijo do panslavizma (Jež, *Stanko Vraz* 147), v svoji formaciji preskočil.

Murko je, neznačilno za literarnovedno dejavnost svojega časa, še vedno čvrsto zasidrano v romantičnem nacionalizmu, večkrat programsko poudaril: »Književnost smo dobivali Slovenci vselej, ko so tudi k nam prodirale nove velike ideje« (Murko, »Misli« 123). Čeravno se nam to danes zdi enako neovrgljivo kot nespregljivo, je romantičnonacionalističnim navdušencem za slovanstvo pred Murkom to desetletja ostajalo v slepi pegi ali pa so to vsaj karseda minimalizirali. Ne po naključju – hrbtna stran ideologije slovanske vzajemnosti, zanosne ljubezni do slovanstva, je bila namreč zanosen prezir, če ne kar sovraštvo do Nemcev in vsega nemškega. Ta prezir je ostal integralen del številnih zgodnjih slovanskih nacionalizmov, nemški prezir do Slovanov pa ni bil nič manjši – in nič manj romantično zanosen. Z zaostrovanjem monopolnega kapitalizma ob prelomu stoletja se je vzajemni medetnični prezir še poglobljal in se že usedal v konture imperialističnih koalicij, katerih trenje zaradi svetovnih tržišč je slabi dve desetletji zatem preraslo v svetovno vojno.

Tekmovanje med slovanskimi in nemškimi nacionalističnimi formacijami za hegemonijo na posameznem prostoru, ko se je socialna infrastruktura po vsem cesarstvu prostovoljno segregirala na etnični podlagi in so se posamezne nacionalne inteligence vkopavale nasproti vsaksebi: to res ni bila najhvaležnejša okoliščina za izdajo dela, ki je nekatere zastavke tega boja navidezno postavljalo pod vprašaj, in to za nameček v antagonistovem jeziku. Murkova študija je, ne da bi to tematizirala, jasno pokazala, da je bil protinemški sentiment slovanskih romantičnih nacionalizmov zvest negativ nemškega romantičnega nacionalizma, ki je razliko med Slovani in Nemci prvi esencializiral. Intenzivno pa

²⁹ Sprva je želel analizirati vse slovanske romantike, a se je naposled skozi desetletja najbolj posvetil češki in v manjši meri južnoslovanski (Murko, *Spomini* 112–113). Teza o nemškem vplivu na slovansko romantiko se mu je porodila že med dunajskimi predavanji Ericha Schmidta: »Od njegovih predavanj so me mikale partije o Herderju in o nemški romantiki, posebno mlajši; o njej je razlagal, da je besedo *Volke* ('ljudstvo') izgovarjala s pravo pobožnostjo, tako da sem si pogosto pravil: 'V takem duhu so delali naši preporoditelji.' In tako sem našel že na teh predavanjih pobudo za svoje habilitacijsko delo« (45).

je pót romantičnih elementov preučeval tudi v obratni smeri – in se zlasti pozneje zanimal za vpliv južnoslovanske ljudske epike na nemško romantiko (prim. Zabel 28).

Filolog torej ni zavzel le metapozicije do lastnih romantičnih raziskovalnih izhodišč, temveč tudi do romantičnonacionalistične esencijalizacije nacij, ki nacionalno literarno dejavnost vsakokrat vidi v prvi vrsti kot avtohtono vrenje lokalne ljudske ustvarjalnosti, neprevedljivo v druge jezike in »nacionalne karakterje«. Z dobro argumentiranim primerjalnim modelom je Murko takšnemu nacionalističnemu esencijalizmu načel samoumevnost, ki je silen romantičen vzgib med Nemci in Slovani v njegovem času že petrificirala v novi meščanski konformizem. In v poziciji, pri kateri je moral na prevladujoč odpor okolice vsaj računati, je bil Murko pravzaprav zelo romantičen. (Toda preden misel razvijemo predaleč – romantičen prej v angleškem kot v slovanskem smislu.)

Pot do Murkove sinteze je poleg vzajemnega prezira med nemškimi in slovanskimi inteligenti podobnih prepričanj ovirala še ena, nič manj hvaležna okoliščina: češko-slovaški panslavizem, po Murku epitom slovanske romantike, sebe sprva sploh ni pojmoval kot romantičnega. Še več: v čeških predmarčnih panslavističnih publikacijah so pojem »romantika« izenačevali z zahodnim byronizmom, tega pa z domnevno preveč individualističnim Mácho, in ga kot nenarodni pojav manifestno zavračali (Jež, »Stanko Vraz« 145).

Tako je Murko češko romantiko postavil v mnogo širši okvir, kot jo je bilo mogoče filološko misliti pred tem. Češko – in vso slovansko – književnost je ustrezno vpel v mednarodne kulturne tokove, in to še preden so periferni slovanski nacionalizmi domačo romantiko, pravo ali namišljeno, reaktivirali že zato, da bi bila vsaka od slovanskih nacij prepoznana kot integralen akter evropskih nadnacionalnih procesov. Ali pa je, spet v čisto romantični maniri, tudi sam Murko počel ravno to? Nekateri češki filologi so namreč že ob izidu dela laskajoče pisali, da je Murko ob pomoči »silne koncepcije« češki »preporod« postavil »v okvir enotne velike evropske duševne struje: romantike« (Arne Novák v Nahtigal 422) oziroma »prinesel v češka literarno-historična raziskavanja nove vidike, spravljajoč češko literaturo v trdnejšo zvezo s svetovnim idejnim tokom« (Jan Jakubec v Nahtigal 422).

Razumljivo pa je njegova študija, ki so jo sicer tudi vsi preostali recenzenti pohvalili kot eruditsko, nekajkrat naletela na zadržan odpor čeških inteligentov (Vidic 423) – in to tako zaradi Murkove uporabe pojma »romantika« za osrednjo češko kulturno dejavnost predmarčne dobe (kakor je rezoniral novinar glasila *Rozhledy*) kot zaradi njegovega »sramotnega« priznavanja tujih vplivov nasploh (kakor je rezoniral

literarni zgodovinar František Bílý, pa tudi nemško pišoči regionalni patriot,³⁰ zgodovinar in politik Josef Alexander Helfert). Konec koncev tudi literarni zgodovinar Fran Vidic, Kidričev gimnazijski profesor, recepciji Murkove študije ob rob zapiše: »Seveda se tudi omenja, da je gospod pisatelj včasih prekoračil mejo in izvajal preveč pojavov iz nemškega vpliva« (Vidic 423).³¹

Njegovo tamkajšnje pojmovanje citirajmo v Vidičevih besedah, ko v slovenščini povzema poante obsežne Murkove nemško pisane študije: »Navadno imenujejo romantiko neko pisateljsko skupino; pravzaprav pa je romantika *splošen* preokret v duševnem žitku na Nemškem proti koncu prejšnjega stoletja« (Vidic 416).³² Vidimo lahko torej, da Murko romantiko pojmuje širokopotezno – morda še preveč, saj bi romantični »preokret« težko dokazovali v celoti nemške populacije, vsaj v prvi polovici stoletja. Predvsem pa da Murko podobno kot v zgornjem primeru o ljudskih pevcih ostaja osredotočen na lastnosti nemške in slovanske romantike. Angleška mu je dovolj drugačna, da je v neposredno razpravljanje v glavnem ne pritegne. Nemška in slovanske romantike pa si delijo vrsto lastnosti, saj so, kot omenjam v začetku prispevka, v svojih državah, ki do sredine stoletja še niso izšle iz fevdalnega gospodstva, prehitele tako razvito javnost kot tudi socialno stratifikacijo, kakršno je povsod prinesla kapitalistična industrializacija. In na te skupne lastnosti je znanstveno prvi opozoril prav Murko, ki je svojo tezo tudi ustrezno podkrepil. Vse to je seveda impliciralo, da so bile preokupacije, tako avtorske kot bralske, pri Nemcih in posebno Slovanih drugačne od tistih, ki jih najdemo pri Angležih.

Murko opisuje, kako je prosvetljeni absolutizem, ki ga nazorsko poveže s francosko revolucijo in Napoleonom, v začetku 19. stoletja doživel silovito reakcijo: »Narode evropske je prešinila tačas zavest njih zgodovinske preteklosti, zanetila hipoma narodno navdušenje in

³⁰ »Omeniti je treba, da je bil pri avstrijskih Nemcih jako razširjan 'mestni patriotizem' po deželah in krajih, zanimanje za njih zgodovino, narodno poezijo in glasbo, narečja, šege in navade. Za te težnje se je rabil izraz *vaterländisch* in *Vaterlanderei*, ki je sčasoma prišel na slab glas« (Murko, »Misli« 125).

³¹ Ob izrazito pohvalnih besedah o Murkovi študiji pa doda: »Končno pa si usojam – gotovo v imenu mnogo drugih – izraziti še željo, da bi dr. Murko – kakor tudi druge naše učenjaške sile – ne posvečeval svojih moči drugim narodom, ki imajo itak dovolj svojih ljudi – temveč nam in našim potrebam ter nadaljeval svoje literarne študije v – slovenskem slovstvu!« (Vidic 424).

³² »Nista le 'starejša' in 'mlajša romantična šola' ['romantische Schule' und 'die jüngere Romantik'] naleteli na močan odmev med Slovani, temveč je zanje postal pomemben celoten preobrat v nemškem intelektualnem življenju ob koncu prejšnjega stoletja« (Murko, *Deutsche Einflüsse* 1).

povzročila, da so se povsod jeli zanimati za rodni jezik, domače običaje i. t. d.» (Vidic 416). Konec koncev Kopitar, po Murkovo za slovansko romantiko najpomembnejša figura (in njen most z nemško),³³ vsekakor ni bil progresivec.³⁴

A to ni celota Murkovega uvida: v svoji umerjeni maniri med spodbujevalci češke romantike navaja tudi emancipacijske reforme, ki jih je prinesel prosvetljeni absolutizem, mdr. nevoljniški in zlasti tolerančni patent. Ta je Slovanom omogočil ne le branje nemških, temveč tudi slovanskih protestantov, kot so František Palacký, Ján Kollár in Pavel Jozef Šafárik (Vidic 416).³⁵ In čeprav konservativni duh reakcije vidi kot ključen povod za pojav romantike, Murko – sicer znanstveni naslednik

³³ »Vse, kar so Nemci s sveto navdušenostjo pisali in govorili proti gospodstvu tujega duha in jezika, čitali in poslušali so tudi Slovani, v prvi vrsti avstrijski, ker nemški romantiki so imeli v dobi osvoboditeljnih vojsk [proti Napoleonu] svoje središče na Dunaju. [...] V dunajskih časopisih je sodeloval naš Kopitar, ta je širil 'Patriotische Phantasie[n] eines Slaven' in druge članke, v katerih je vzbujal zanimanje za slovanstvo pri Slovanih in tujcih« (Murko, »Misli« 124).

³⁴ V nekaterih dilemah, ki so slovenski javnosti manj znane, se nam dvorni cenzor in nasprotnik Prešernove estetske lirike vendarle kaže tudi drugače. »Zanimivo je, da je krogu katolikov nestrpnost, ki so se na Dunaju [okoli leta 1810] zbirali okrog [duhovnika Klemensa Marie] Hofbauerja, energično nasprotoval in ga oviral pri njegovem delovanju prav tisti Jernej Kopitar, ki v prešernoslovju velja za nazadnjaško in negativno osebo. Kopitarjeva aktivna opozicija tej skupini se je izražala v njegovi korespondenci, publicistiki in njegovih odločitvah, ko je kot urednik časopisa *Jahrbücher der Literatur*, kolikor so razmere to dopuščale, odklanjal prispevke, ki so prihajali iz tega kroga« (Bonazza 218; prim. tudi 219). V katoliškem krogu, ki mu je Kopitar kot »naprednejši predstavnik takratne avstrijske inteligence« (215) očital, da je papežev nuncij na Dunaju zanj najvišja avtoriteta (218), sta bila tudi Friedrich Schlegel in Werner Zacharias, ki sta oba vplivala na Prešernov *Krst pri Savici* (216), oba pa sta tudi že hujskala proti Slovanom. Schleglov argument za slovansko inferiornost je bil, da Slovani niso bili udeleženi v križarskih vojnah, nimajo viteškega duha in niso primerni za poezijo (213). Tudi če ta zgodnji primer pustimo ob strani, ni videti, da bi Kopitar zaradi svojega avstrijskega katolicizma kadarkoli dvomil v kompetentnost pravoslavnega Karadžića in protestantskih nemških filologov.

³⁵ Tolerančni patent je med drugim obudil zanimanje za starinsko slovstvo skupnosti čeških bratov, predlutrovske reformacijske ločine iz 15. stoletja, izšle iz husitov. Zadnji škof pred razpustom čeških bratov v tridesetletni vojni je bil utemeljitelj moderne pedagogike Jan Amos Komenski (prim. Vinkler 33). Murko v svoji študiji poudarja povezavo med jožefinsko legalizacijo tega slovstva in suverenim nastopom čeških romantikov, za katere je bilo formativno naslednje: »Spomnimo, da so še pod Marijo Terezijo [protestantski] predniki Palackega v moravskih Hodslavicah pobožne shode prirejali v tajnosti; pesem in molitev sta se izmenjevali z bratovščinskimi knjigami [*Brüderbücher*], kakršne so bile običajno zakopane globoko v gozdu. Ob teh literarnih zakladih pa so bile zdaj osvobojene tudi duševne moči čeških in slovaških protestantov, da so v začetku našega stoletja dali češkemu ljudstvu njegove najzaslužnejše može, Palackega, Šafárika in Kollárja« (Murko, *Deutsche Einflüsse* 15).

velmož avstrijske cenzure – med njima dovolj razločuje, da je Kollár zanj konservativec postal prav z odpovedjo nemškemu romantičnemu vplivu (Murko, *Deutsche Einflüsse* 245; prim. Vidic 422).³⁶

Murko je leta 1898, leto za svojo prelomno disertacijo, v češkem enciklopedičnem članku o slovenski literarni zgodovini obdobje 1830–1870 razglasil za romantično-narodno dobo, zatem naj bi se začela doba realizma, obdobje po letu 1895 pa je označil za dobo naturalizma (Murko, »Dějiny«). Glede na leto izida članka »izpričuje podatek o naturalizmu veliko Murkovo zmožnost, da zaznava sočasne težnje literarnega razvoja« (Dolinar 85). Medtem ko je Kopitar sočasni literaturi sledil, a je bil sumničav do nekaterih romantičnih pojavov (sicer predvsem tistih, ki se jih da vsaj posredno trasirati do angleških vzorov), Miklošič pa se je ukvarjanju z novimi literarnimi pojavi načelno odrekel, je bil Murko v vitalni komunikaciji s kar najbolj raznoliko kulturno produkcijo, in to brez vidnejših moralnih ali metodoloških zadržkov.

Mogoče bi bilo torej reči tudi, da je Murko tista točka pozne filološke romantike, ko ta lahko misli samo sebe – in tako z razumskim zajemom izvirnega zanosa dialektično razvije pogoje, v katerih se ukinja. Z Murkovo teoretsko perspektivo je bilo namreč objektivno situacijo romantike – in nacionalizma – znotraj ali vsaj v bližini samega romantičnega – in, v najširšem smislu, tudi nacionalističnega – vrenja mogoče prepoznati jasneje kot od zunaj. To pomeni: bolj transparentno in tako manj romantično. Šele ta in podobni netipični premiki so uvidom, ki jih je romantika – v ožjem smislu zlasti dejavnost romantičnih nacionalistov – kljub izvirnemu romantičnemu odporu do scientizma prinesla

³⁶ »Zdaj mu je celo Goethejev *Werther*, ki ga je [kot študent] z navdušenjem bral v Jeni, skupaj s Schillerjevimi *Razbojniki* romantičen [torej s konservativnega stališča sumljiv]; Schellingova filozofija, katere žarki so ga prav tako grel v Jeni, je [zanj] gnusoba; najnovejša literatura in poezija evropskih ljudstev pa je [po njegovem] popolnoma utonila v potopu politike. Kollár je postopoma postal konservativec, izgubil je stik z intelektualnim gibanjem v Nemčiji, ne pa tudi z reakcijo« (Murko, *Deutsche Einflüsse* 245). Zdi se sicer, da Murko v tej označbi razločuje med »kulturnim« konservativizmom, ki je zavračal romantiko, in avstrijsko »politično« reakcijo, ki se ji je Kollár približal že kot mlad romantik ob koncu svojega jenskega obdobja leta 1819 (prim. Murko, *Deutsche Einflüsse* 236) – a tudi takrat je bil dovolj (»kulturno«) konservativen, da se sam ni pojmoval kot romantik. Že leta 1823 piše o nezdravih »parnasovskih vulkanih [dob. parnaských vulkánech], ki so nas še posebej v teh časih skorajda oglušili s svojim prasketanjem in udarjanjem ter nas skorajda prekrili s svojim pepelom in skalami«. Tem že takrat zoperstavlja slovanske ljudske pesmi, ki »naj jih niti ne prime v roke«, kdor »ima glavo zaposleno s pesmimi o zmajih, kuščarjih, vitezi, čarovnikih in drugih romantičnih bitjih« (Kollár).

znanosti, dovedli ogrožje, po katerem romantična formacija za poznejšega slovanskega filologa ni bila več pogoj. Za romantiko v znanstveni metodologiji je bila ta refleksija torej usodna – za nacionalizem, ki je medtem za dolgo postal temeljna manifestacija meščanske ideologije, pač ne. Kako se to navezuje na Murkovo prvenstvo v pozitivistični literarnozgodovinski metodi med Slovenci (Dolinar 109), pišem na drugem mestu. A celo po svojih dognanjih, ki so romantični metodologiji spodmaknila temelj, slovanstvu pa filološko opravičilo za avtarkičnost, Murko nikoli ni opustil navdušenja, celo zanosa za povezovanje Slovanov in za zbiranje nezapisanih ljudskih pesmi, za katere se je lahko ogrel le kot mladi romantik.

Nekaj sklepnih misli

Literarnovedna in splošnofilološka zapuščina Matije Murka se tudi ob podrobnem pregledu pokaže kot kompleksen preplet silnic. V osnovi je njegova misel razpeta med zanosne romantične vplive svoje slavistične formacije (predvsem navdušenje nad slovanskim kulturnim povezovanjem in ljudsko poezijo) in vplive tistih tokov, ki so od druge polovice 19. stoletja romantično filološko dediščino nadgrajevale ali odpravljale z različnimi scientističnimi pristopi. Prvi so določali njegov raziskovalni fokus, drugi so bili pomembnejši za njegovo metodologijo.

Na dunajski slavistiki je bil v 80. letih 19. stoletja eden najbolj vnetih in nadarjenih učencev rojaka Franca Miklošiča. Ta je bil v 30. letih skupaj z Vrazom v središču graškega romantičnega zagona, njegov učitelj Jernej Kopitar pa je bil že z vplivom na Vuka Karadžića eden najpomembnejših slovanskih romantikov. A hkrati sta bila njegova filološka predhodnika izjemna znanstvenika, kar ni značilno romantičen sentiment. Miklošič je bil osredotočen na iskanje objektivne resnice, ta vidik pa je Murko povzel, a ga je razvil drugače. Medtem ko je Miklošič objektivnost videl v tekstni analizi, ki odmišlja zunanje okoliščine kot akcidence, je Murko pod vplivom pozitivizma, ki ga je pridobil že med germanističnimi predavanji in ga izčistil med študijskim izpopolnjevanjem v Rusiji, postal zainteresiran za kar največ mogočih zunanjih okoliščin. Kot v sklicevanju na starejša dognanja slovenske literarne historiografije izpostavim na drugem mestu, je Murko prav s svojo študijo *romantike*, ki je zarezala v predhodno, slovansko in širše razumevanje tega pojma, začetnik slovenskega literarnovednega *pozitivizma*. Tudi zaradi pestre intelektualne formacije je lahko impulze različnih sočasnih in starejših metodologij – pa tudi njihovih nevidnih ideoloških

predpostavk – soočil in preudarno pretehtal. Murkov opus kljub navidezni nekompatibilnosti raznolikih vplivov tako sklepa konsistentnost, pri čemer znanstveni profil pogosto presega posamezne vplive.

LITERATURA

- Bonazza, Sergio. »Krst pri Savici in vprašanje Prešernove ideološke orientacije«. *Romantična pesnitev. Ob 200. obletnici rojstva Franceta Prešerna*, ur. Marko Juvan, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, 2002, str. 211–221. Obdobja 19.
- Dehrmann, Mark-Georg. »Galerie der Volksgeister: zum europäischen Diskurs des 'Nationalepos' im 19. Jahrhundert«. *Zeitschrift für Germanistik*, let. 29, št. 2, 2019, str. 282–303.
- Dolinar, Darko. *Slovenska literarna veda od Trubarja do druge svetovne vojne*. Založba ZRC, ZRC SAZU, 2018.
- Drechsler, Branko. *Stanko Vraz. Studija*. Matica hrvatska i slovenska, 1909.
- F. M. Št. [France Štifter (Fedor Matvejevič)?]. »Karadžić – Kopitar: iz Peterburga«. *Slovenski narod*, 3. 5. 1876, str. 1–3.
- Gandar, Kajetan [Gantar, Kajetan]. »Homer and Slovene Culture«. *Balkan Studies*, let. 10, št. 2, 1969, str. 225–250.
- Gantar, Kajetan. »Pomen klasične filologije za slovensko kulturo in njen soustvarjalni delež«. *Uvod v klasično filologijo*, Gerhard Jäger, prev. Kozma Ahačič et al., ŠOU, Študentska založba, 1998, str. 173–180.
- Grdina, Igor. »Matija Murko – poslednji romantik stroke?«. *Matija Murko – slovanski filolog v najširšem pomenu besede*, ur. Marko Jesenšek in Marija Stanonik, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 2020, str. 30–48.
- Hladnik, Miran. *Praktični spisovnik ali Šola strokovnega ubesedovanja: vademekum za študente slovenske književnosti, zlasti za predmet Uvod v študij slovenske književnosti*. 6. izd., Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, 2002, <https://lit.ijs.si/spisovni.html>.
- Hobsbawm, Eric. *Čas revolucije. Evropa 1789–1848*. Prev. Mirko Avsenak, Sophia, 2010.
- Jensterle Doležal, Alenka. »Znanstveno delo profesorja Matija Murka v praškem obdobju«. *Matija Murko – slovanski filolog v najširšem pomenu besede*, ur. Marko Jesenšek in Marija Stanonik, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 2020, str. 81–100.
- Jež, Andraž. »The Slovenian Romantic Epic as a Transition Between Verses for the Few and Prose for the Many«. *(Re)constructing the Slavic National Epic. Nationalism and Transnational Perspectives in 19th-Century Europe*, ur. Dalibor Dobiaš in Mark-Georg Dehrmann, Brill, 2025, v tisku.
- Jež, Andraž. »Stanko Vraz and the Missing Saints of the Illyrian Movement«. *Great Immortality. Studies on European Cultural Sainthood*, ur. Marijan Dović in Jón Karl Helgason, Brill, 2019, str. 122–150.
- Jež, Andraž. *Stanko Vraz in nacionalizem. Od narobe Katona do narobe Prešerna*. Založba ZRC, ZRC SAZU, 2016.
- Karadžić, Vuk Stefanović. »Прави узрок и почетак скупљања наших народних пјесама«. *Пештанско-будимски скоротеца*, let. 1, št. 20–21, 1842, str. 117–128.
- Kollár, Ján. *Piesne svetského ľudu slovenského v Uhorsku. 1. diel* [1823]. Zlatý fond. https://zlatyfond.sme.sk/dielo/111/Kollar_Piesne-svetske-ludu-slovenskeho-v-Uhorsku-1-diel/1.

- Kopitar, Jernej. *Kleinere Schriften sprachwissenschaftlichen, geschichtlichen, ethnographischen und rechtshistorischen Inhalts*. Ur. Franc Miklošič, Dunaj, Friedrich Beck's Universitäts-Buchhandlung, 1857.
- Kotnik, France. »Matija Murko in prelom z romantično strujo«. *Narodopisje Slovencev*, zv. 1, ur. Anton Breznik et al., Klas, 1944, str. 35–36.
- Kropej, Monika. »Jernej Kopitar, Vuk Karadžić in brata Grimm«. *Knjižnica*, let. 57, št. 1, 2013, str. 87–101.
- Leerssen, Joep. »Primitive Orality and Archaic Heroism: The Romantic Conception of Epic«. *Romantična pesnitev. Ob 200. obletnici rojstva Franceta Prešerna*, ur. Marko Juvan, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, 2002, str. 19–31. Obdobja 19.
- Lovejoy, Arthur O. »On the Discrimination of Romanticisms«. *PMLA*, let. 39, št. 2, 1924, str. 229–253.
- Murko, Matija. »Dějiny slovinské literatury«. *Ottův slovník naučný*, zv. 13, ur. František Josef Studnička et al., Praga, J. Otto, 1898, str. 403–421.
- Murko, Matija. *Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der böhmischen Romantik*. Gradec, Styria, 1897.
- Murko, Matija. »Fr. Prešern«. *Ljubljanski zvon*, let. 11, št. 2, 1891, str. 81–87.
- Murko, Matija. »Franc Miklosich«. *Letopis Matice slovenske za leto 1891*, ur. Anton Bartel, Ljubljana, Matica slovenska, 1891, str. 251–264.
- Murko, Matija. *Miklošič in Hrvati*. Ljubljana, B. Raič, 1883.
- Murko, Matija. »Miklošičeva mladost in študijska leta«. Prev. France Vogrinc. *Izbrano delo*, Matija Murko, ur. Anton Slodnjak, Slovenska matica, 1962, str. 102–157.
- Murko, Matija. »Misli k Prešernovemu življenjepis«. *Ljubljanski zvon*, let. 21, št. 2, 1901, str. 122–137.
- Murko, Matija. *Spomini*. Slovenska matica, 1951.
- Murko, Matija. *Tragom srpsko-hrvatske narodne epike. Putovanja u godinama 1930–1932*. Zv. 1, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1951.
- Murko, Matija. »Velika zbirka slovenskih narodnih pesmi z melodijami«. *Etnolog*, let. 3, 1929, str. 5–54.
- Murko, Matija. »Začetek mojega pisateljevanja«. *Slovenski narod*, 16. 4. 1938, str. 9.
- Murko, Matija. »Zgodovinski podatki o slovenskih narodnih pesmih«. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, let. 32, št. 1–4, 1937, str. 300–307.
- Nahtigal, Rajko. »Matija Murko«. *Ljubljanski zvon*, let. 41, št. 7, 1921, str. 416–424; let. 41, št. 8, 1921, str. 477–484.
- Nazečič, Salko. *Ilirski pokret*. Svjetlost, 1961.
- Pospíšil, Ivo, in Miloš Zelenka. »Češko-slovenski projekti s področja zgodovine slavistike in teorije literature (Matija Murko kot povezovalna osebnost češko-slovenske in evropske literarne vede v medvojnem obdobju)«. *Matija Murko – slovanski filolog v najširšem pomenu besede*, ur. Marko Jesenšek in Marija Stanonik, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 2020, str. 64–80.
- Prijatelj, Ivan. *Borba za individualnost slovenskega književnega jezika v letih 1848–1857*. Slavistično društvo, 1937.
- Sreznjevski, Izmail Ivanovič. »Вук Стефанович Караджич: биограф. очерк«. *Братская помощь пострадавшим семействам Боснии и Герцеговины*, Sankt Peterburg, Отдел Славянского комитета, 1876, str. 337–364.
- Vidic, Fran. »Romantika v Slovanih«. *Ljubljanski zvon*, let. 17, št. 7, 1897, str. 415–424.
- Vinkler, Jonatan. »Češki bratje – 560 let: med nedovršenim husitskim prelomom z Rimom in luteransko reformacijo«. *Stati inu obstatu*, let. 13, št. 25, 2017, str. 9–34.
- Wellek, René. »The Concept of 'Romanticism' in Literary History: The Term 'Romantic' and Its Derivatives«. *Comparative Literature*, let. 1, št. 1, 1949, str. 1–23.

Wellek, René. »German and English Romanticism: A Confrontation«. *Studies in Romanticism*, let. 4, št. 1, 1964, str. 35–56.

Zabel, Blaž. »Matija Murko o Homerju in sočasnem homeroslovju«. *Clotho*, let. 5, št. 1, 2023, str. 25–41.

Matija Murko Between Romantic Philology and Modern Science

Keywords: comparative literature / Slovenian literary historians / Murko, Matija / Romanticism / romantic nationalism / Slavic studies / pan-Slavism / Kopitar, Jernej / Miklošič, Franc

This article adds new observations to the previous reflections on Murko's place in intellectual currents of his time. It focuses primarily on Murko's complex attitude towards Romanticism, discussed within a framework that understands the Romanticism of the European feudal periphery as fundamentally different from the Western, especially English, Romanticism. The paper first analyses Murko's Slavic formation via the views of Jernej Kopitar and Franc Miklošič, and in it the paper discerns both the distinct Romantic elements of the European periphery and the elements that do not fit into the Romantic tradition so easily. Besides these, the paper touches upon positivism, to which Murko was drawn by his German studies and further professional development. Finally, in the analysis of Murko's writings about Romanticism, the paper establishes that, despite his Romantic enthusiasm for Slavic reciprocity, the literary historian most often used the term "romantic" pejoratively, namely as insufficiently professional or as unreasonable. Above all, the paper near its conclusion demonstrates that the literary historian has even more than Miklošič transgressed the current romantic-nationalist methodological focus on supposedly autochthonous national singularities. Murko's youthful study on the influence of the German Romanticism on the Czech pioneeringly draws attention to the transnational character of the artistic stream, despised by so many Czech intellectuals, today understood as paradigmatic Romantics, due equating it with individualistic Byronism. At the same time, this Murko's study implies a greater mutual proximity of certain European romantics as compared to others.

1.01 Izvirni znanstveni članek / Original scientific article

UDK 82.091(497.4)Murko M.

DOI: <https://doi.org/10.3986/pkn.v48.i2.05>